

Д.Д.Самархан^{1*}, Ж.Е.Ашинова¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті
Алматы, Қазақстан Республикасы

ЖАПОНИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ СИНДЗО АБЭ ДОКТРИНАСЫ

Аңдатпа

Жапония саясатында билік басында ұзақ мерзімде қызмет атқаратын немесе екінші рет сайланатын премьер-министрлер өте сирек кездеседі. Синдзо Абэ билік басына 2012 жылы екінші рет сайланған премьер-министрлердің бірі болып танылды. Оның 2006-2007 жылдардағы алғашқы билігі сәтсіздікке ұшырағанымен, бұл оның қателіктерін түзетуге екінші мүмкіндік алуға кедергі болмады. Екінші рет келген кездегі оның ұсынған саясаты «Абэ доктринасы» терминімен белгілі. Абэ Доктринасы Синдзо Абэ кабинеті кезіндегі Жапония саясатының ұстанған негізгі бағыты ретінде мемлекеттің қауіпсіздігін алдыңғы қатарға қоя отырып, Екінші Дүниежүзілік соғыс кезіндегі қылмыстарын үнемі еске салып отыратын Шығыс Азия мемлекеттерінің антижапондық көзқарастарына қарсы тұру, экономикалық жағдайды дамыту, Қытаймен қарым-қатынасты біржақты шешу болды. Осылайша, Абэ Доктринасы бойынша бірнеше қағидалар құрылып, олардың негізінде Жапонияның ішкі және сыртқы саясатындағы өзгерістерді енгізу мен даму процестері жүргізіле бастады. Алайда, осы Доктрина қабылданғаннан бері біраз жылдар өтті, ал Синдзо Абэнің кабинеті жаңа премьер-министрдің басқармасына көшті. Бұл мақалада Абэ Доктринасының мақсаттары, оның нәтижелері мен салдары, сондай-ақ Доктринаның Жапония сыртқы саясатына тигізген әсері мен өзгерістері талқыланады.

Түйін сөздер: Синдзо Абэ, доктрина, Жапония, сыртқы саясат.

D. Samarkhan^{1}, Zh. Ashinova¹*

¹ *Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan*

THE SHINZO ABE DOCTRINE IN JAPANESE FOREIGN POLICY

Abstract

In Japanese policy, it is very rare to find prime ministers who hold long-term positions in power or are elected for the second time. Shinzo Abe was recognized as one of the prime ministers newly elected to power in 2012. Although his first reign in 2006-2007 failed, this did not prevent him from getting a second chance to correct his mistakes. One of the policy changes he proposed during his second reign is the Abe doctrine. According to the Abe Doctrine, several principles were formed, on the basis of which the processes of introducing and developing changes in Japan's domestic and foreign policy began to be carried out. However, many years have passed since the adoption of this doctrine, and the cabinet of Shinzo Abe came to the board of the new prime minister. This article discusses the goals of the Abe doctrine, its results and consequences, as well as the impact and changes of the doctrine on Japan's foreign policy.

Keywords: Shinzo Abe, doctrine, Japan, foreign policy.

Самархан Д.Д.^{1}, Ашинова Ж.Е.¹*

*¹ Казахский национальный университет имени аль-Фараби
г. Алматы, Республика Казахстан*

ДОКТРИНА СИНДЗО АБЭ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ЯПОНИИ

Аннотация

В японской политике очень редко встречаются премьер-министры, которые занимают длительные посты у власти или избираются во второй раз. Синдзо Абэ был признан одним из премьер-министров, вновь избранных к власти в 2012 году. Хотя его первое правление в 2006-2007 годах потерпело неудачу, это не помешало ему получить второй шанс исправить свои ошибки. Одним из изменений в политике, предложенных им во время второго правления, является доктрина Абэ. По Доктрине Абэ были сформированы несколько принципов, на основе которых стали проводиться процессы внедрения и развития изменений во внутренней и внешней политике Японии. Однако с момента принятия этой доктрины прошло немало лет, и кабинет Синдзо Абэ перешел в правление нового премьер-министра. В плане актуальности, Доктрина Абэ стала одной из причин рассмотрения не только внутренней политики государства, но и решения некоторых проблем во внешней политике. В данной статье обсуждаются цели доктрины Абэ, ее результаты и последствия, а также влияние и изменения доктрины на внешнюю политику Японии.

Ключевые слова: Синдзо Абэ, доктрина, Япония, внешняя политика

Кіріспе

Әлемдегі алдыңғы қатардағы, дамыған ұлы держава ретінде Жапонияның саясаты әрқашан бұқаралық ақпарат құралдарының, зерттеуші ғалымдардың, әр мемлекеттің арасында қызу талқыға түсіп отырады. Оның қай саласын алып қараса да, әр салада жетіп отырған жетістіктері өте көп. Ал экономикасы бойынша алғашқы төрттікке кіреді. 2021 ж. ЖІӨ бойынша Қытай, АҚШ, Үндістаннан кейінгі төртінші орында тұр. Электроника және робототехника, көлік өнеркәсібі жоғары деңгейде дамып отырған ел. Жапонияның негізгі жетістіктері ішкі саяси экономикалық мүдделерінің сыртқы саясатқа әсерінен жүзеге асып отыр. Бұл жерде бірнеше жыл бойы Жапонияның билігінде болған әр премьер-министрдің мемлекеттің дамуына қосқан үлестері зор. Солардың бірі - Синдзо Абэ. Синдзо Абэ алғаш рет премьер-министр лауазымына 2006 ж. келді. Алайда, 2007 ж. елдегі экономикалық жанжалдар мен жемқорлық мәселелері Абэнің алғашқы кабинетінің танымалдылығын төмендетті. Ал 2012 ж. өткен сайлау кезінде жоғары пайыз жинаған Либералды-Демократиялық партия(ЛДП) Синдзо Абэнің премьер-министр лауазымына қайтып келуінің бір себебі болды. Осылайша, Синдзо Абэ «Жапония қайта оралды» деген ұранымен премьер-министр қызметіне қайтып келді.

Синдзо Абэнің билікке екінші рет келуі басқа мемлекеттердің ғана емес, Жапонияның өзінде үлкен талқыға түсті. Жалпы, Синдзо Абэнің бірінші кабинеті кезінде атқарған істерінің нәтижесі ретінде, ол кездері Абэ Жапония саясатындағы беделін ұзаққа создыра алмады. Алайда, екінші рет премьер-министр болуға мүмкіндік алған Синдзо Абэ алғашқы билігі кезіндегі қателіктерін жөндеп, екінші билікте анағұрлым белсенді қызметтер атқаратынына сенім білдірді. Аталған ұраны көптеген мақалаларда жарияланып, сол кездері талқыға түскен негізгі оқиғалардың бірі болды. Брэд Глоссерманның [1, p.220] доктринаға қатысты айтқан пікірі бойынша, «Синдзо Абэнің мақсаты қарапайым: өз елінің бірінші дәрежелі ұлт ретіндегі мәртебесіне қатысты барлық күмәнді жою. Абэ әкімшілігі Жапонияның ұлттық мүдделерін нығайтуға және қорғауға мүмкіндік беретін жағдай жасауға баса назар аударды. Расымен, бұл мақсаттар мен шарттар Абэ Доктринасының негізін

құрайды, сонымен қатар, енді Абэ әкімшілігі доктринаны жүзеге асыру процесіндегі бірқатар іс-шаралар мен жағдайларға жаһандық басқару тетіктерін де қоса аламыз», - деген. Осылайша, Синдзо Абэ кезінде пайда болған Абэ Доктринасы мемлекеттің тек ішкі саясатын ғана емес, сыртқы саясатындағы біраз мәселелердің шешімін қарастырудың бір себебі болды. Премьер-министр лауазымында екі рет қызметте болған Синдзо Абэ өзінің барлық мақсаттарына жетпесе де, олардың іске асуына барынша күш салып, Жапонияның ішкі және сыртқы саясаттағы ролін нығайтуға тырысты. Осы мақсатпен, оның екінші кабинеті кезінде қабылданған Абэ доктринасы Жапонияда сол уақытта болған мәселелердің шешімін тауып, мемлекеттің ары қарай дамуына арналған қағидаларды ұсынды.

Сыртқы саясат – өз мемлекетінің немесе елінің мүддесі үшін басқа мемлекеттермен және елдермен қарым-қатынас барысындағы мемлекеттің халықаралық істердегі жалпы бағыты. Сыртқы саясат белгілі бір мемлекеттің басқа мемлекеттермен және халықтармен қатынастарын оның әртүрлі құралдар мен әдістерді қолдану арқылы қол жеткізілетін принциптері мен мақсаттарына сәйкес реттеледі.

Қазіргі таңда барлық мемлекеттердің бір-бірімен байланысы дүниежүзінде болып жатқан жағдайлар мен өзгерістерге тәуелді. Әр мемлекеттің өз ішкі саясатындағы мәселелер екінші елмен қарым-қатынасына әсер етеді. Осы тұста сыртқы саясатты жеке қарастыру маңызды зерттеулердің бірі болып отыр. Жапонияның сыртқы саясатына әр премьер-министрдің қалдырған жақсы да, теріс әсерлері бар. Солардың ішінде Синдзо Абэнің 2012 жылы қайта басқару лауазымына қайтып келуі Жапонияның сыртқы саясатына көптеген өзгерістер әкелді. Синдзо Абэнің бұл қадамы аймақтық саясатқа қатысты айтарлықтай өзгерістер әкелді. Бұл оның дамуының белгілі бір жаңа сапалық кезеңі туралы айтуға мүмкіндік берді. Аталған өзгерістер Абэ дәуірін сипаттайтын елдің сыртқы саяси бағытының ауқымды өзгерістерінің салдары болды. Синдзо Абэнің екінші кабинеті кезіндегі қызметінің сыртқы саясатқа әкелген ықпалы мен өзгерістері Абэ доктринасы аясында жүзеге асты. Осы орайда, Абэ доктринасы туралы кеңінен талдау мақаланың негізгі өзекті бөлігі болып табылады. Бұл мақалада Абэ доктринасы арқылы Жапонияның сыртқы саясатында орын алған өзгерістер мен жетістіктер қарастырылады.

Зерттеу әдістемесі

Мақалада Жапонияның ішкі және сыртқы саясатын дамытуға арналған Абэ доктринасы туралы қарастырылған. Бұл тақырып өзегіндегі негізгі зерттеулер шетелдік ғалымдардың, атап айтқанда, осы мақалада қолданған әдебиеттерге сай Шығыс Азия ғылымдарының докторы Х.Добсон, саясат ғылымдарының докторы, профессор А.Н.Панов, Халықаралық қатынастар ғылымдарының докторы норвегиялық Йенни-Линдгрэн В., саясат және экономикалық ғылымдар докторы Дж.Хэммингс, ҚР ГҒА тарих ғылымдары кандидаты Ф.П.Уразаева, халықаралық қатынастар ғылымының докторы Н. Махар, экономика ғылымдарының кандидаты Е.И.Сафронованың еңбектері мақалада талдау жасауға көмектесті. Сонымен қатар, бұл тақырып аясындағы зерттеулерді Лондон экономика және саяси ғылымдар мектебінің халықаралық қатынастар ғылымның докторы К.Хьюз, Такусоку Университетінің Әлемдік зерттеулер институтының президенті Т.Каваками, Rand корпорациясының саясаттанушысы Дж.Хорнунг жүргізген. Абэ Доктринасының Жапонияның сыртқы саясатындағы мемлекеттермен дипломатиялық қарым-қатынасына қалай әсер еткеніне тоқтала кету үшін әртүрлі әлемдік ғалымдардың еңбектерін қарастыру әдісі қолданылды. Осы еңбектердің негізінде Жапонияның сыртқы саясатына талдау жасалды.

Нәтижелер мен талқылау

Билікке екінші рет қайтып келген Абэ болашаққа сенімді, белсенді лидер болып көрінді. Оның көшбасшылығының арқасында алдыға қойылған бірнеше мәселелердің шешімдерін табу көзделді. Олардың қатарына Абэномиканың көмегімен мемлекеттегі экономика жағдайын қалпына келтіру, Тынық мұхиттағы соғыстан кейін жапондар жайлы қалыптасқан

теріс түсінікті жою, сонымен қатар, Жапонияны қауіпсіздігі жоғары мемлекетке айналдырып, конституцияға өзгерістер енгізу болды. Осындай мемлекеттің жағдайын жан-жақты қарастыра отырып, саяси деңгейдегі белсенді түрде өзгерістер енгізу Абэ Доктринасы деген түсінікке әкелді.

Синдзо Абэнің доктринасы негізгі бес қағидаларды қамтиды:

1. Қоғамның құндылығы болып саналатын сөз бостандығын толықтай жүзеге асыру;
2. Теңіздегі құқық пен ережелердің үстемдік құруын жүзеге асыру;
3. Ашық, еркін экономикалық қарым-қатынастарға қол жеткізу;
4. Мәдени байланыстарды ары қарай нығайту;
5. Ұрпақтардың алмасуы арқылы, болашақ жастарға дамуға мүмкіндік жасау.

Жоғарыда көрсетілген қағидалар ішкі және сыртқы саясаттағы жағдайларды бірге қамтиды. Алайда, сыртқы саясаттағы жағдайды қалпына келтіруге арналған қағидалар, соның ішінде, экономикалық, қауіпсіздік, мәдени және теңіздегі жағдайға байланысты қағидалар басымдылыққа ие болып отыр. Сондықтан, Абэ Доктринасының сыртқы саясатқа тиімді өзгерістер алып келетіні күтілді.

Абэнің екінші рет билікке келген кездегі Жапонияның құлдырауын тоқтатуға және осы жерде Абэнің мәселелерді шешу кезіндегі өзіндік механизмдерін қарастырып өту керек.

Жапонияның қазіргі таңдағы сыртқы саясаты осы уақытқа дейін қалыптасқан тарихи кезеңдердің жалғасы ретінде қарастырылады. Себебі, Жапониямен өзара мемлекетаралық қарым-қатынасты қалыптастырып отырған Қытай, АҚШ, Корея Республикасы және Ресеймен байланыстар Жапонияның сыртқы саясатына үлкен ықпал етіп отырған негізгі мемлекеттер болып саналады. Жапонияның бұл мемлекеттермен тарихи тұрғыда әлі күнге дейін қарастырып келе жатқан мәселелері бар. Бұл Жапонияның айналасындағы басқа да мемлекеттермен қарым-қатынасына тікелей қатысты. Тиісінше, Жапонияның сыртқы саясаты талқыланған кезде, оның аталған мемлекеттермен сыртқы саяси байланысына назар аудару керек.

Осы уақытқа дейін Жапонияның ішкі экономикалық саясатына және қауіпсіздігіне көп көңіл бөлінді. Бұл дұрыс бағыт болғанымен, ол тар мағынада қарастырылды. Мысалы, халықаралық қатынастарда көбіне Жапония мен АҚШ, Жапония мен Шығыс Азия елдерінің байланыстарына көңіл бөлінді. Ендігі Абэнің жоспары бойынша Жапонияның сыртқы саясатындағы басқа да мемлекеттермен, сонымен қатар, Ресей, Орта Азия мемлекеттерімен қарым-қатынасты жандандыру болды.

Жалпы, Абэ доктринасының пайда болуы кенеттен туындаған жағдай емес. Әр мемлекет өзінің мемлекеттік мүдделерін қорғау үшін басқа мемлекеттермен өзара тиімді қарым-қатынас орнатуға тырысады. Осы орайда, сыртқы саясаттағы үрдістердің жүзеге асуына бірнеше факторлар әсер етеді. Соның ішінде, ұлттық қауіпсіздік пен экономикаға тоқталып кеткен жөн.

Адамның, қоғамның, мемлекеттің маңызды мүдделерінің ішкі және сыртқы қауіп-қатерлерден қорғалу жағдайы саяси тұрғыдан маңызды болып табылады. Ұлттық қауіпсіздік – бұл ұлттың негізгі құндылықтарына зиянын тигізу қаупін барынша азайта отырып, өзін-өзі қорғау, өзін-өзі жетілдіру үшін керекті қажеттіліктерді қанағаттандыру қабілеті [1, p.215].

Ұлттық қауіпсіздік мәселесі әр мемлекеттегі саясаттың негізгі құрылымы болып табылады. Бұл мемлекеттің және оның азаматтарының қауіпсіздігін қамтамасыз етуге кепілдік береді. Ұлттық қауіпсіздік саясаты белгілі елдің заңнамасындағы мемлекеттік құжат, Конституция арқылы ресми түрде бекітіледі. БҰҰ Қауіпсіздік секторын реформалау жөніндегі жұмыс тобы атап өткендей, ұлттық қауіпсіздік саясаты қауіпсіздік институттарының заңдылығы мен азаматтардың құқықтарын қорғау үшін маңызды. Ұлттық қауіпсіздік саясаты қауіпсіздік секторын реформалаумен тығыз байланысты. Ол қауіпсіздік секторын реформалауды жүзеге асыру және бағыттау үшін стратегиялық негізді анықтайды. Ұлттық қауіпсіздік саясаты

мемлекеттің негізгі құқықтық құжаттарына негізделетіндіктен, оны дамыту да осы құқықтық базаны қайта қарауға және жетілдіруге мүмкіндік береді [2, С.8].

XXI ғасыр жаһанданумен бірге жаһандық күштер балансының жылдам өзгеруімен сипатталады. Ал Жапонияның айналасындағы қауіпсіздік жағдайы барған сайын шиеленісе түсуде. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, Азия-Тынық мұхиты өңіріндегі (АТМӨ) халықаралық қатынастардың жаһандық жүйесіндегі маңыздылығының тұрақты өсуі - қазіргі таңдағы әлемдік тәртіптің қалыптасуының ерекшелігі болып табылады. XXI ғасырдың екінші онжылдығында АТМӨ-дегі жағдай қақтығыс сипатындағы әлеуетінің сақталуымен, күштер теңгеріміндегі үдемелі өзгерістермен, өңірлік қауіпсіздік пен жекелеген мемлекеттердің қауіпсіздігіне жаңа қауіп-қатерлер мен сын-тегеуріндердің пайда болуымен және күшеюімен сипатталады. Бұл әсіресе Шығыс Азия аймағында айқын байқалады.

Аймақтағы шиеленісті күшейтуге ықпал ететін факторлардың бірі Солтүстік Корея болып табылады. Олар арандатушылық әрекеттері арқылы жаппай қырып-жою қаруларының, сонымен бірге, ядролық қарулар мен баллистикалық зымырандардың әлеуетін арттырып отыр. Солтүстік Кореяда Жапония мен Корея Республикасы аймағына нысанаға тигізе алатын кемінде мың баллистикалық зымыран бар деп саналады [3, р.954].

Келесі мәселе, жапон басшылығына Қытайдың әскери-саяси және экономикалық мүмкіндіктерінің тез өсуі, сондай-ақ оның халықаралық қатынастардың барлық салаларындағы белсенділігі үлкен алаңдаушылық туғызып отыр. Сонымен қатар, Қытай билігінің Шығыс Қытай мен Оңтүстік Қытай теңіздерінің үстіндегі әуе кеңістігінде және олардың су айдындарындағы әрекеттері жапон тарапын бейжай қалдырып отырған жоқ [4]. Қытай Жапониямен дипломатиялық қарым-қатынасына қарамастан, Жапонияның Екінші Дүниежүзілік соғыс кезіндегі қимылдары үшін әлі күнге дейін өзінің наразылығын білдіруде. 1995 жылы Жапонияның премьер-министрі Томиити Мураяма Жапония тарапынан кешірім сұрағанымен, ешқандай өтемақы ұсынған жоқ. Дегенмен, бұл Қытай билігінің көңілінен шыққан жоқ. Сондықтан, бұл мәселе біраз уақытқа дейін ашық қалды.

Жапонияның сыртқы саясатта шешілмей келе жатқан тағы бір мәселе бұл көршілес мемлекеттер арасындағы территориялық келіспеушілік. Ресей тарапынан Оңтүстік Курил аралдары, Қытаймен арасындағы Сенкаку және Оңтүстік Кореямен Лианкур аралдарына қатысты дау Жапонияның қазіргі таңдағы территориялық келіспеушілікке әкеліп отырған мәселе болып табылады. Бұл аралдарды ресми түрде Жапонияның өз қарамағына қарату негізгі саяси жоспарлардың бірі. Алайда, бұл мәселеге қатысты даулар бірнеше жылдар бойы өзара біржақты шешімдерге ұласпай отырғаны белгілі.

Жалпы, тек Жапонияның ғана емес, әлемдегі барлық мемлекеттерге төніп отырған қауіп-қатерлердің бірі ретінде терроризм және киберқылмыстардың артуы болып табылады. Технологиясы жоғары дамып отырған елдер арасындағы ақпараттық қақтығыстың туындауы қазіргі заманның үлкен мәселесіне айналып отыр.

Аталған мәселелер Жапонияның ұлттық қауіпсіздік жағдайын қайта қарап, қажетті шаралар қолдануға әкеліп отыр. Себебі, Жапония үшін көршілес жатқан мемлекеттермен сыртқы саясат бойынша тұрақтылықты сақтау маңызды, ал қарым-қатынастар шиеленісе бастағанда өз мемлекетінің қауіпсіздігін алдыңғы орынға қою айқындалған бағыт болып саналады. Жоспар бойынша жүзеге асыруға арналған шаралардың орындалуы Жапонияның сыртқы саяси байланысындағы барлық мемлекеттермен қарым-қатынасына тікелей әсер ететінін ұмытпау керек. Абэ доктринасы осы мәселелерді шешуге бағытталған.

Синдзо Абэ алғаш рет премьер-министр лауазымында қызмет еткен кезде шығарған «Utsukushii Kuni he» («Әдемі елге айналу») кітабында Жапонияны әлемдегі ұлы державаға айналдыру туралы мақсаттары мен жоспарлары көрсетілген еді. Дегенмен, бірінші билігінде бұл мақсаттарына қол жеткізбесе де, екінші билікке келіп, өткен қателіктерін жөндеп, мемлекеттің алдында тұрған мәселелерді шешуге дайын болды. Осы орайда пайда болған Абэ Доктринасы арқылы демократияны, адам құқықтары мен бостандығын, нарықтық

экономиканы, қауіпсіздікті қарастыру негізгі жоспарда тұрды. Сонымен қатар, Жапония бірқатар мемлекеттермен дипломатиялық қарым-қатынасын нығайтуы, соның ішінде, ортақ қызығушылықтары мен тиімді байланысы бар АҚШ, Австралия, Үндістан, ЕО және НАТО елдерімен бірқатар келісімшартқа отыру мәселелері болды [1, p.218].

Жапонияның ішкі және сыртқы саясаттағы беделін нығайту Синдзо Абэнің бірінші билігінен келе жатқан өзекті мәселе болды. Оның бастамасы ретінде 2006 жылы Абэнің кезінде сыртқы істер министрі болған Асо Тароның «Құндылықтарға бағытталған дипломатия» конференциясында айтқан сөзі бойынша, дипломатиялық бастамаларды алға жылжытқан кезде демократия, бостандық, адам құқықтары, заңның үстемдігі және нарықтық экономика секілді әмбебап құндылықтарға баса назар аудару керек екенін атап өткен [1, p.225]. Расымен, бұл тек сол уақыттың ғана емес, қазірдің өзінде өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Жапонияның әлемдегі белсенді орнын алуға кедергі жасайтын мәселелерді алдын-ала отырып, Жапонияның ұлы держава статусын қайтаруға болады. Бұл дегеніміз Абэ Доктринасы секілді мемлекеттің нығайюына арналған саяси деңгейдегі жоспарлар Абэге дейін де қарастырылып келген. Сонымен қатар, бұл доктрина Синдзо Абэнің билігімен аяқталады деп кесіп айтуға болмайды. Бұл жоспар кейінгі министрлердің міндеттері болып жалғаса бермек. Себебі, кез-келген елдің дамуы әр биліктің жауапкершілігі.

Синдзо Абэ өзінің премьер-министр ретінде жауапкершілігін сезіне отырып, Абэ Доктринасын жүзеге асыра бастады. Оның Абэ Доктринасы бойынша Жапонияның Конституциясына өзгерістер енгізу негізгі мәселе болды. Бұл үдеріс тек Абэ Доктринасына құрылғаннан кейін пайда болған жаңа жоспар емес. Синдзо Абэнің атасы Нобосукэ Киси Конституцияны қайта қарап шығудың маңыздылығын атап өткен. Бұл мемлекеттің әскери саясатындағы мүмкіндіктерінің кеңеюіне әкелетінін сенген [2, С.25]. Осы мақсатпен, Абэ кабинеті Жапонияның соғыстан кейінгі Конституциясын, атап айтқанда 9-баптағы бейбіт ережелерін, Жапонияның қорғаныс және қауіпсіздік істеріндегі минималды рөлін анықтай отырып, қауіпсіздік шарасы ретінде әскери өнімдерді экспорттауға ерікті түрде тыйым салуды қарастыру болды. Аталған мақсаттар конституцияның басқа да міндеттеріне қатысты, бірақ олар «жапондық емес», «батыстық» деп есептелді. Осы жерде Абэ кабинеті қарама-қайшы көзқарастарды ұстанды. Мысалы, 2012 жылдың сәуірінде билікке қайта келместен бұрын Либералды-Демократиялық партия (ЛДП) Конституцияның жобасын мақұлдады. Ол бойынша Ұлттық қорғаныс күштерін туралы 9-бап қайта жазылуы керек екені қарастырылатын болды. Алайда, бұл шараға халықтың қарсылығы туындағаннан кейін өзгерістер тоқтатылды. 2014 жылы шілде айында министрлер кабинетінің Жапонияның ұжымдық өзін-өзі қорғау құқығын жүзеге асыру туралы шешімі қабылданып, 2015 жылдың жазында қарқынды заң шығару процесі басталды. Алайда, бұл процесс Синдзо Абэнің прмьер-министр лауазымынан кеткенге дейін толық орындалып үлгермеді. Бұл жоспарын соңына дейін жеткізе алмаған Абэ өкінішін білдірген болатын. Дегенмен, 2020 жылы Синдзо Абэнің орнына келген Ёсихидэ Суга кезінде 9-бапқа қатысты өзгеріс енгізуге арналған заң шығарушы база құруға қол жеткізді.

Сыртқы саясаттағы жағдайына келетін болсақ, Жапонияның сыртқы саясаттағы және қауіпсіздік саясатындағы белсенді және тәуелсіз мінез-құлқына кедергі келтіретін соғыстан кейінгі мәселелерді жеңуге деген ұмтылыс конституция сияқты нақты көріністерден асып түседі. Бұл соғыстан кейінгі кезеңде үстемдік еткен Тынық мұхиты соғысының тарихи түсіндірмелерін қамтиды.

Жапонияның жаһандық басқару деңгейіндегі сыртқы саясатта ұстанған бағыты бойынша, әлемдегі мықты мемлекеттерге қолдау көрсете отырып, олармен дипломатиялық қарым-қатынасты жақсарту болды. Жапония үшін өзінің ішкі және сыртқы саясатын нығайта отырып, басқа мемлекеттермен терең жаһандану жағдайында жұмыс істеу маңызды болды. Әлемдегі дамыған мемлекеттермен бірқатар мәселелерді талқылау үшін бірнеше кездесулер болып отырды. Бұл кездесулер саммит деңгейде өтіп отырды. Нәтижесінде, Жапония «Үлкен

жетілік» мемлекеттер арасында беделін көтерді [3, p.952]. Сонымен қатар, оған қолдау жасап отырған мемлекеттер болды. Оған жауап ретінде Жапония өзін ұлы державалардың бірі ретінде беделін жоғары деңгейде ұстап жүрді.

Абэ Доктринасының негізгі мақсаты – Жапонияның құлдырауын тоқтату және оның ұлы держава мәртебесін сақтау, соның ішінде, Қытайға батыл жауап қайтару. Алайда, Қытай және басқа да көрші мемлекеттермен қарым-қатынасты жақсарту мақсатында бір жылдың ішінде бірнеше жоғары деңгейдегі жаһандық басқару бойынша сұрақтар талқыланған кездесулер өткізілді. Соның ішінде, Синдзо Абэ кезекті саммитте Си Цзиньпин және Пак Кын Хемен кездескен кезде «ортақ стратегиялық мүдделерге негізделген өзара тиімді қатынастарды» қарастырды. Дегенмен, бұл сырт жағынан екі елдер арасындағы қарым-қатынасты нығайту деген мағынада көрінгенімен, бұл мәселенің шешімі одан да тереңде жатыр.

Жапонияның қауіпсіздік саясатындағы Тынық мұхиттағы мәселе бойынша АСЕАН мемлекеттерімен ортақ көзқараста болды. Жапония әр елдің ерекше саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдайына байланысты әр елдер үшін түрлі стратегиялар мен басымдықтарға ие. Айырмашылық Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің қауіпсіздік әлеуетін арттыруға көмектесетін ынтымақтастықтың бағыты мен қарқындылығында. Жапония қауіпсіздікке көбірек көңіл бөліп, Индонезияға, Филиппиндерге және Вьетнамға көп әскери көмек көрсетеді, өйткені бұл елдер Оңтүстік Қытай теңізінде заңдылықты орнатуға шақыруда негізгі серіктестер ретінде көрінеді [3, p.955]. Шығыс-Қытай теңізіндегі Сенкаку аралына қатысты Қытайға қарсы позициялары Жапония мен АСЕАН мемлекеттері үшін бірдей деңгейде болды. Осы орайда, АСЕАН мен Жапония арасындағы ынтымақтастықтың арқасында Қытайға қарсы тұру мүмкіндігі туды. Себебі, Филиппин, Вьетнам мемлекеттерінің Қытайға қарсы тұруы Жапонияның аймақтық қауіпсіздігіне белсенді үлес қосты [2, С.28]. Алайда, бұл мемлекеттер одағының бірлесіп екінші мемлекетке қарсы тұру деген түсінікке әкелмеу керек. Негізінде, АСЕАН ірі державалармен бейтарап қарым-қатынаста болып, жанжалдардан аулақ болуға ұмтылады. Егер АСЕАН Жапонияның саясатын Қытайға қарсы тұру деген мағынада қабылдайтын болса, онда бұл АСЕАН мен Жапонияның ынтымақтастығына нұқсан келтіреді. Синдзо Абэнің Доктринасы жарияланғаннан кейін бұл доктринаның негізгі мақсаты Қытайға қарсы тұру деген пікірлерге әкелген еді. Ал Сингапурлық халықаралық қатынастар институтының басшысы Саймон Тэй «АСЕАН бірлестігін бұндай Жапония мен антиқытайлық коалицияға тартпау керек» деп ескерткен болатын. АСЕАН бірлестігінің Қытайға қарсы көзқарастары болғанымен де, бұл жерде мемлекеттер арасындағы тепе-теңдікті сақтау мәселесі бірінші орында тұрды. Сондықтан, Абэ Доктринасына қатысты саяси өкілдердің Жапонияның Қытайға қарсы позициясы бар деген пікірлері оның АСЕАН бірлестігімен ынтымақтастыққа келуге кедергі жасады. Дегенмен, сол кездері Абэ Доктринасына қатысты қалыптасқан қарсы пікірлерге қарамастан, Синдзо Абэ 2017-2018 жылдары Қытаймен қарым-қатынасын қалпына келтіре алды. Синдзо Абэнің прагматикалық көзқарасы антиқытайлық қозғалысын реттеу барысында Жапонияның сыртқы саясатына өзіндік пайда әкелумен көзделді [4]. Тиімді экономикалық қарым-қатынасты кеңейту, Шығыс Қытай теңізіндегі тепе-теңдікті сақтау мақсатымен Жапонияның тарапынан Қытаймен байланыстың жақсаруы жүзеге асты. Қытаймен екіжақты диалогты қалпына келтіру Синдзо Абэнің билікте болған кезіндегі қол жеткізген жетістіктерінің бірі болды.

Жапонияның саясатындағы жағдайды реттеп отыратын Абэ Доктринасына дейін басқа доктриналар да болды. Әр доктринаның өзіндік мақсаттары, құндылықтары болды. Соның ішінде, Абэ Доктринасына дейінгі Ёсида Доктринасы бар [1, p.218]. Бұл екі доктриналардың ұқсастығы – АҚШ-пен дипломатиялық қарым-қатынасының басымды деңгейде болуы. Ал Абэ Доктринасының Ёсида Доктринасынан айырмашылығы – бұл жерде қарулы күштерді нығайту, пацифизм саясатынан бас тарту, аймақтағы күштерді жобалауға ұмтылыс, агрессивті «құндылыққа бағытталған» дипломатия. Осы бағыттағы реформалар Жапония

Конституциясының 9-бабы ескіргенін және іс жүзінде қайта қаралу керек болғанын көрсетті. Бұл АҚШ-пен әскери байланысты кеңейту болып табылады. Қысқа мерзімде бұл Вашингтонға тиімді болды, себебі ол Қытай мен Солтүстік Кореяға қысым жасау үшін өсіп келе жатқан жапондық әскери күшті қолдана алды. Ұзақ мерзімде елдің әскери әлеуетін күшейту Жапонияны неғұрлым тәуелсіз сыртқы саясатқа объективті түрде итермелейтін болады. Жапония өзін Вашингтонның тең серіктесі ретінде көргісі келді. Осыған байланысты, Синдзо Абэ Жапонияның бұрынғы премьер-министрі, өзінің атасы Нобосукэ Кисидің 1960 жылы АҚШ пен Жапония арасындағы өзара ынтымақтастық пен қауіпсіздік кепілдіктері туралы келісімшартқа қол қойған саясатын жалғастыруда.

Келесі мәселелердің бірі – бұл Жапонияның сыртқы саясатындағы экономикалық жағдай. ХХ-ХХІ ғғ. аралығында Жапонияның халықаралық аренадағы ықпалы әлсірей бастады. Оның себебі 1991 жылғы «қаржылық сабын көпіршігі» болды, ол ұлттық экономиканың құлдырауын тудырды. Бұл құлдырау иенаның көтерілуіне, технологиялық аспектіде жапондық компаниялардың артта қалуына және елдің халықаралық саудаға тартылуының төмендеуіне әкелді. 1993-2012 жылдар кезеңінде Жапонияның әлемдік сауда айналымындағы үлесі екі есеге – 9,8-ден 4,5% - ға дейін төмендеді. Жапония Үкіметі халықаралық аренадағы рөлін қалпына келтіру, тоқырауды жеңу және Азия-Тынық мұхиты аймағында көшбасшылық ұстанымдарды сақтау үшін экономиканы қайта құру саясатын белсенді жүргізе бастады. Осы шаралардың бірі Абэномика саясатымен тығыз байланысты. «Абэномика» саясаты да Абэ доктринасының бір бөлігі болып саналады. Бұл Жапонияны экономикалық құлдыраудан алдын-алуға, экономикалық жағдайды жақсарту бағытталған. «Абэномика» шаралары бағдарламасы шеңберіндегі қазіргі заманғы сыртқы экономикалық саясат Қытай мен Корея Республикасы позициясының күшеюіне байланысты Жапонияны әлемдік және өңірлік интеграциялық процестерге белсенді тартуды көздейді [8].

Синдзо Абэ өзінің екінші әкімшілігінің ерекшелігі ретінде «ортақ стратегиялық мүдделерге негізделген өзара тиімді қарым-қатынастарды» атап өтті. Осы орайда, 2014 жылы Давоста өткен Пак Кын Хенің баяндамасына қатысып, Оңтүстік Кореяның Сыртқы істер министрі Юн Бен Семен өзара диалог өткізді. 2014 жылдың соңына қарай Пекиндегі кездесу қарсаңында Синдзо Абэ мен Юн Бен Се арасындағы екіжақты кездесу арқылы екі елдің татуласына бағытталған шаралар қарастырылды [1, р.219]. Бұл кездесу екі басшыларға ыңғайсыздық тудырғанымен, экономикалық дағдарысты басқару тетіктерін құрудың алғашқы қадамдарына әкелді.

Жапония үшін қауіпсіздіктің жаңа ролін құруға бағытталған ел ішіндегі күш-жігер Абэ әкімшілігінің жаһандық басқару тетіктеріндегі сипатынан көрініс тапты. Синдо Абэ 2013 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясында Абэ Доктринасының негізгі тірегінің бірі Абэномиканы алға жылжыту үшін бар мүмкіндікті пайдаланды. Бірақ Абэномиканы насихаттау барысында, соғыстан кейінгі режимді тоқтату қажеттілігін белгілейтін доктринаның басқа жағы да көрініс тапты. Бұл Абэнің «Жапонияның бейбітшілік ісіне қосқан белсенді үлесін» насихаттауынан, Жапония «БҰҰ-ның Ұжымдық қауіпсіздік шараларына, оның ішінде бітімгершілік операцияларына одан да белсенді қатысуы мүмкін» деген уәделерінен, Жапонияның «адам қауіпсіздігі» тұжырымдамасына деген адалдығынан байқалды.

Алайда, кез-келген жоспардың өзіндік әкелетін кемшіліктері мен қиындықтары болуы мүмкін. Сол секілді, Абэ Доктринасының мазмұны Жапонияның жан-жақты даму тетіктеріндегі негізгі мәселелерді шешу болғанымен де, ол шешімдердің салдары басқа мәселелерге әкелетіні байқалды. Мысалы, Хьюздің зерттеуі бойынша, Абэ Доктринасын жүзеге асыру бірқатар тәуекел қадамдардан тұрады, сонымен қатар, іске асыруға бағытталған мақсаттарының өзіне қауіп төндіруі мүмкін деген тұжырымға келген: «Доктрина жалпыадамзаттық құндылықтарға ұмтылады дегенімен, оның негізгі ревизионизмі бейтарап, сондықтан қарама-қайшылықтары бар. Доктрина соғыстан кейінгі режимді тарихи ревизионизм арқылы тоқтатуға тырысады, ал бұл өз кезегінде, тарихқа жүгіну арқылы АҚШ және Шығыс Азия мемлекеттерімен келіспеушілік тудырады. Ал доктрина АҚШ-қа тәуелділігі арқылы автономияға жетуге ұмтылады, бұл Жапонияның теуелсіз егемендігінің жоқ екенін ойға салады». Брэд Глоссерман осыған ұқсас

тұжырымдамасын келтіреді: «Синдзо Абэ және басқалары да әрдайым Жапонияның ұлы держава екенін ескере отырып, жүзеге асыру қиын немесе мүмкін емес стандарттарды жоспарлап алады. Бұл артынан сәтсіздіктерге әкелуі мүмкін. Жапония үшін өзінің мүмкіндіктері мен амбицияларын қайта қарап, оған баға бере алса, онда өзінің критерийлері мен шектеулеріне сәйкес келетін жоспарларға қол жеткізуіне болар еді» [1, p.222].

Дегенмен, Абэ әкімшілігі жаһандық басқару институттарының жұмысына қаншалықты қолайсыз болса да, Абэ Доктринасының қағидаларын ұстанды. Доктринаның төртінші қағидасы бойынша экономикалық мықты Жапонияны Абэномикамен құру жаһандық басқарудың негізгі жұмыстарына қолайлы сіңісіп кете алады. Алайда, Абэ әкімшілігінің назары ел ішіндегі мәселелерге шоғырланған, себебі ол осы халықаралық мақұлдауды ішкі оппозицияға қарсы ішкі қысым тұтқасына айналдыруды мақсат етіп, түсіндіруге, жылжытуға және халықаралық мақұлдауға қол жеткізуге барлық мүмкіндікті пайдаланды. Қатаң ұлттық мүдделердің өсуі және Жапонияның жаһандық басқаруға дәстүрлі интернационалистік көзқарасының әлсіреуі 2014 жылы Сыртқы істер министрлігінің элиталық шенеуніктерімен жүргізілген бірқатар сұхбаттарда көрініс тапты. Бұл жиындағы шенеуніктердің көбісі жаһандық басқарудың Жапония үшін, өздері үшін қандай маңызды екеніне қатысты түсініктері аз болды.

Жапонияның АҚШ-пен ынтымақтастығы туралы айта отырып, Вашингтон үшін Жапония қазіргі уақытта зымыранға қарсы қорғанысты дамытудағы ең маңызды серіктес және одақтас екенін баса айту маңызды. Алайда, Жапонияның өзіндік сыртқы саясатын қалыптастыру кезінде АҚШ-тың сыртқы саясатының ерекшеліктерін, Қытайдың өрлеуін, Ресей мен Қытайдың жақындасуын, сондай-ақ Корей түбегі айналасындағы қақтығыстың күшеюін ескеру қажет. Осы жағдайларда Жапония өзінің қауіпсіздігінің басты кепілі ретінде АҚШ-тың қысымын сезініп, АҚШ-пен одақтастық қатынастарды сақтап қана қоймай, сонымен бірге өзінің ұлттық мүдделерін ескеруге тырысуы керек. Алайда, Жапонияның өзіндік ұлттық мүддесін қалыптастыруға оның әлемдік аренадағы соғыстан кейінгі қос позициясы әлі де әсер ететіндігін атап өту маңызды. Осыған байланысты Токио Азиядағы пассивті рөлді ойнады, бұл АҚШ-тың көшбасшылық рөлін атқаруына мүмкіндік берді және Жапонияның Азия-Тынық мұхит аймағындағы интеграциялық процестерге қатысуының маңыздылығы төмендеді. Дегенмен, Дональд Трамп әкімшілігінің билікке келуімен және оның АҚШ-тың сыртқы саясатына енгізген өзгерістерімен Жапония өзінің саяси бағытын айқын әрі ашық жүргізе бастады.

Такусую Университетінің Әлемдік зерттеулер институтының президенті Такаши Кавакаминің айтуынша: «Синдзо Абэ әлемде Жапонияның осындай шиеленісті және мазасыз уақыттарда өмір сүруін қамтамасыз ету үшін уақыттың және саяси жағдайдың барлық сұраныстарына жауап беретін, тек аймақтағы ғана емес, сонымен қатар ұтымды сыртқы саясатты ұстануды жалғастыра алатындай біліктілігі бар» [5]. Ғалым Жапон үкіметінің тек американдық-жапондық одаққа тәуелді саясаттан, тіпті американдық-жапондық одақ шеңберінде де, тәуелсіз дипломатияға ауысуын ерекше атап өтеді.

Жапонияның сыртқы және әскери саясатының өзгеруінің тағы бір маңызды себебі аймақтағы геосаяси жағдайдың өзгеруі және жаңа тәсілдерді іздеу мен қорғаныс саясатын жүзеге асырудың жаңа формаларын дамыту қажеттілігінің туындауы болды. 2015 жылдың қыркүйегінде қабылданған қауіпсіздік туралы заң жобалары Жапонияның халықаралық аренада қауіпсіздікті қамтамасыз ету қызметін кеңейтті. Жапония үкіметі мұны «әлемге белсенді үлес» деп атады [6]. Осылайша, Тынық мұхитынан Үнді мұхитына дейінгі кеңістікті қамтитын және сауда-саттық пен ортақ саяси көзқараспен біріктірілген Азия-Тынық мұхиты аймағын одан әрі дамыту туралы өзінің көзқарасын баяндай отырып, Синдзо Абэ Жапонияның үлкен амбициясы бар екенін мәлімдеді. Аймақтағы негізгі экономикалық держава болуды «Қытай екінші планға шығарды. Алайда, Абэ үкіметі және оның елді жаңа саяси деңгейге шығаруға деген ұмтылысы кезінде бұл Жапонияның Азиядағы позициясын сенімді және Қытайдың экономикалық қалпына келуіне қарсы тұруға қабілетті етеді, сонымен қатар Трамп әкімшілігі тарапынан оқшауланушылыққа бейімделеді.

Rand корпорациясының саясаттанушысы Джеффри Хорнунгтың айтуынша, Синдзо Абэ Оңтүстік-Шығыс Азия елдерін біріктіру үшін көп күш жұмсап, Қытайдың әскери күшіне

қарсы тұруда бірыңғай тәсілдер, түсіністік пен тәртіпті дамыту қажеттігін талап етеді. Бұл жерде аймақтағы маңызды рөл атқаратын Жапонияның халықаралық құқық нормаларына негізделген барлық ынтымақтастық әрекеттерді алға жылжыту жауапкершілігін өз мойнына алуы өте маңызды. Хорнунг, сонымен қатар, Абенің жалпы аймақ дамуының кең көзқарасын дамытуға алты жыл бойы Жапония үкіметінің басшысы болғанына, Демократиялық партия мен бірге халықтың қолдауының арқасында екенін атап өтті [5].

Азия-Мұхит аймағының айналасындағы стратегиялық орта тез өзгереді және Жапония үшін осы аймақ елдерімен ынтымақтастықты дамыту және қарым-қатынасты нығайту өте маңызды болады. Сонымен бірге, Жапонияның тәуелсіз сыртқы саясатының маңыздылығын айта отырып, С.Абе, өзінен бұрынғылар сияқты, жапон-американ одағына адалдық пен оның нығаюын жапон дипломатиясының негізі ретінде үнемі қарастырды. Сондықтан Жапония мен АҚШ одақтастығы шеңберіндегі ынтымақтастықты жалғастыра отырып, сондай-ақ неғұрлым тәуелсіз сыртқы саясатты жүргізе отырып, Жапония аймақтағы серіктестерімен, сонымен қатар, Азия-Тынық мұхиты аймағы және одан тыс жерлерде сенім мен ынтымақтастық орнату арқылы аймақтағы бейбітшілік пен өркендеуді ілгерілетуде неғұрлым ықпалды және белсенді рөл атқарды. Джефф Кингстон пікірінше, Абэ өзінің жетістіктерінің қарапайым тізімін қалдырды, бірақ өзінің ұлтшылдық көзқарасы бойынша қуатты әскери күші бар елді ғана қалдырмайды, олардың избасарларының оларды ары қарай жетілдіру құқықтарын қалдырды [5].

Жапонияның арал бойынша мәселелері әлі де оның сыртқы саясатындағы өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. Жапонияның Курил аралдары тізбегін - Итуруп, Кунашир, Шикотан, Хабомаи соғыстан кейін Кеңес Одағы өз жағына қаратып алған болатын. Қазір бұл аралдар Ресейдің қарамағында тұр. Осыған орай, Синдзо Абэ Ресеймен дипломатиялық қарым-қатынасты қалпына келтіріп, Жапонияға тиесілі аралдарды өздеріне қайтарып алуды мақсат етті. Жапония мен Ресей 2012 жылдан бастап түрлі салада, соның ішінде, экономикалық тұрғыда тығыз қарым-қатынасты қалыптастыра бастады [7]. Ал аралға байланысты мәселе бойынша Ресей өз тарапынан Жапонияға тек екі аралды қайтаруға ұсыныс жасады, ал Синдзо Абэ бұл шарт келіскен болады. Алайда, Жапония аталған шартқа келісімге бармай, аралдардың түгел қайтарылуын талап етті. Бұған келіспеген Ресей ақырында 2019 жылы аралдардың ешбірі Жапонияға қайтарылмайтынын мәлімдеді. Осылайша, Курил аралдарына қатысты мәселе ашық күйінде қалды.

Қорытынды

Абэ екінші әкімшілігі кезінде құрылып, жартылай жүзеге асқан Доктринасы арқылы аз да болсын Жапонияның саясатына өзгерістер әкелуге тырысты. Синдзо Абэ басқа премьер-министрлерден өзінің Конституцияны қайта қарастыру, Қытаймен қарым-қатынасты қалпына келтіру, жаһандық басқару тетіктеріне араласу секілді үлкен мәселелердің арасында жүріп ерекшеленді. 2020 жылы премьер-министрдің денсаулығына байланысты жағдайға сәйкес кенеттен қызметінен кету шешімі оның Абэ Доктринасының тоқтауына әкелді. Абэнің бастауымен қарастырылған мәселелер Абэнің екінші кабинеті кезінде тек қолға алып басталғанымен соңына дейін іске асып үлгермеді. Алайда, бұл Доктрина бойынша қарастырылатын мәселелердің ары қарай шешімін табуды тоқтатпайды. Абэнің орнына келген жаңа премьер-министр Ёсихидэ Суга Абэ Доктринасының жүзеге асырылуын жалғастыратынын мәлімдеді. Бірнеше жылдар бойы сыртқы саясатпен бірге, ішкі саясатта да қызу талқыда болған Конституцияға қатысты мәселе әлі де ашық күйінде қалды. Ал Жапонияның Қытаймен байланысы ақырындап қалпына келгенімен де, екі ел арасындағы шиеленіс толық аяқталған жоқ. Себебі, бұл аз ғана уақыттың ішінде шешіліп бітетін мәселе емес. Сол секілді, аралға қатысты Жапонияның Ресеймен дипломатиялық байланысы ресми түрде шешілмеді. Бұл ретте Абэ Курил аралдары бойынша ешқандай жаңа нәтижеге қол жеткізе алмады.

Абэ Жапонияның саяси тарихында ұзақ уақытқа премьер-министр лауазымында болғанымен, көптеген жоспарлары соңына дейін жүзеге асып үлгермеді. Себебі, Абэ өз мойнына өте ауқымды мәселелердің шешімін табуды алған. Бұл мәселелер аз ғана уақыттың ішінде шешіліп қойылмайтындықтан, оларды ары қарай қарастыру бірнеше жылдарды қажет етеді. Өзіне сенімді болған Абэ екінші кабинеті кезінде осы жоспарларына позитивті

көзқараспен қарап, соңына дейін аяқтауды жоспарлаған болатын. Дегенмен, бұл Абэнің екінші кабинеті Жапонияға ешқандай пайда әкелмеді деп айтуға болмайды. Есесіне Абэ әкімшілігі Жапония үшін өзекті мәселелердің шешілуіне қадам бастап берді. Ендігі Жапонияның саяси тағдыры келесі премьер-министрлердің құзырында қала бермек.

Әдебиеттер:

1. Dabson H. *Is Japan really back? The «Abe Doctrine» and Global Governance //Journal of Contemporary Asia.* – Шеффилд, 2017. vol. 47. №. 2.- p.199–224
2. Панов А. *Внешинополитические приоритеты премьер-министра Японии Абэ Синдзо //Внутренняя и внешняя политика.* – Москва, 2016. С.7-36
3. Mahar N. *Japan's new ASEAN diplomacy: strategic goals, patterns, and potential limitations under the Abe administration //International Journal of Social Science and Humanity.* –Vol. 6, No. 12, December 2016
4. Hemmings J. *Shinzo Abe: Foreign Policy 2.0 //Harvard Asia quarterly.* –2013. p.8-14
5. Сафронова Е.И. *Вызовы и угрозы безопасности и стабильности Азиатско-Тихоокеанского региона с позиции Японии //Актуальные проблемы международных отношений и международного права.* – Москва, 2019.
6. Уразаева Ф.П. *Внешняя политика Японии в современном этапе// Теория и проблемы политических исследований.* – Алматы, 2018.
7. Йенни-Линдгрэн В. *New dynamics in Japan–Russia energy relations 2011–2017 // Journal of Eurasian Studies.* – Осло, 2018.
8. Субботина К. В. *Либерализация внешней торговли Японии в рамках программ абэномики //Управленческое консультирование.* – 2017. – № 4.
9. Афонин Б.М. *Синдзо Абэ новый премьер-министр Японии //Россия и АТР.* –2007. – №1.
10. Кистанов В.О. *Политика Японии в Северо-Восточной Азии: проблемы и тенденции // Ежегодник Япония.* – 2015. – №44.

References:

1. Dobson H. *Is Japan really back? The «Abe Doctrine» and Global Governance //Journal of Contemporary Asia.* – Şeffild, 2017. vol. 47. №. 2. – p.199–224
2. Panov A. *Vneşnepoliticheskie priorityty premer-ministra İaponii Abe Sindzo //Vnutrennăia i vneşnăia politika.* – Moskva, 2016. С.7-36
3. Mahar N. *Japan's new ASEAN diplomacy: strategic goals, patterns, and potential limitations under the Abe administration //International Journal of Social Science and Humanity.* – Jökărta, Vol. 6, No. 12, December 2016
4. Hemmings J. *Shinzo Abe: Foreign Policy 2.0 //Harvard Asia quarterly.* –2013. p.8-14
5. Safronova E.İ. *Vyzovy i ugrozy bezopasnosti i stabilnosti Aziatsko-Tihookeanskogo regiona s pozisii İaponii //Aktuálnye problemy mejdunarodnyh otnoşeni i mejdunarodnogo prava.* – Moskva, 2019.
6. Urazaeva F.P. *Vneşnăia politika İaponii v sovremennom etape// Teoria i problemy politicheskikh issledovani.* – Almaty, 2018.
7. İenni-Lindgren V. *New dynamics in Japan–Russia energy relations 2011–2017 // Journal of Eurasian Studies.* – Oslo, 2018.
8. Subotina K. V. *Liberalizasia vneşnei torgovli İaponii v ramkah program abenomiki //Upravlencheskoe konsültirovanie.* – 2017. – № 4.
9. Afonin B.M. *Sindzo Abe novyi premer-ministr İaponii //Rosia i ATR.* –2007. – №1.
10. Kistanov V.O. *Politika İaponii v Severo-Vostochnoi Azii: problemy i tendensii // Ejegodnik İaponia.* – 2015. – №44.